

נחגוג את החגים יחד עם חכמת נשים.

דברי תורה לחגי תשרי
5782/2021

הפעם איתנו

הרבנית ד"ר תמר מאיר

הרבנית ד"ר מיכל
טיקוצ'ינסקי

אביטל גולד-וולפסון

חברים וחברות יקרים ויקרות,

בשנה שעברה החלטנו ב"חכמת נשים" להביא את החגים אליכם הביתה, כמו שהם. כולנו סבלנו מההשפעות המטרידות, ההרסניות והלא נעימות מבחינה דתית של מגפת COVID-19, ורצינו לחבר את הקהילה שלנו עם הרהורים על התורה וההשראה התורנית שקיוונו שיעוררו תובנות משלכם. ודיונים נוספים במהלך תקופת החגים בבית.

שנה לאחר מכן, המגיפה עדיין איתנו, אבל אנחנו השתנו. רובנו מחוסנים, אנו מבינים את הערך של שמירת ההנחיות ובדיקות מהירות ואנו בוחנים עם הקהילות שלנו כיצד לחגוג את החגים עם שינויים בחוויה של החג ובאורחים שנזמין הביתה. אף אחד מאיתנו לא רוצה להתרגל למגיפה, אבל כעת אנו יודעים (בעיקר) כיצד לנהל את עצמנו לצידה.

אנחנו גם יודעים שאנחנו עדיין לוקחים את ההשראה שלנו מהתורה הקדושה והשנה יש לנו מאמרים שאנו מקווים שישפכו אור חדש על נושאים מוכרים, כדי לעורר שוב תובנות משלך ודיונים נוספים. השנה, על ידי נשים לומדות תורה בעברית ובאנגלית כאחד (ניתן להדפיס את אחד או שני החלקים, כרצונך).

"חכמת נשים" מחכה להמשיך בשותפות איתך למען קהילה יהודית בריאה, שבה היהדות יפה יותר כשנשים נשמעות.

שנה טובה ומתוקה

חוכמת נשים: כי היהדות יפה יותר כשנשים נשמעות

This holiday companion is dedicated to the memory and **לעילוי נשמת** of Shoshanna Keats Jaskoll's uncle,

Shep Gerszberg, zt"l

Shoshanna says, "He was a guiding light in my life and has continued to be so even after his death. I hope that he is proud of the work we are doing within and for the Jewish world."

In his honor and in the honor of the Torah in his name here, may his family, children, grandchildren, and future generations be blessed.

העלון לחג מוקדש לזכרו וללעילוי נשמתו של דודה של שושנה קיסס יסקול,
שפ גרזברג, זצ"ל

הוא היה אור מנחה בחיי והמשיך להיות כך גם לאחר מותו. אני מקווה שהוא גאה בעבודה שאנו מבצעים מבפנים ובשביל העולם
(היהודי כולו) שושנה

לכבודו ולכבוד התורה בשמו כאן,

יהי רצון שמשפחתו, ילדיו, ילדותיו, נכדיו, נכדותיו והדורות הבאים יתברכו.

The Divrei Torah in this holiday companion have been sponsored in honor of other loved ones as well. Please take a moment to read their names and honor their lives.

**דברי התורה בחוברת זכו לחסות גם לכבוד יקיריהם האחרים.
אנא הקדש רגע לקרוא את שמותיהם ולכבד את חייהם.**

- In memory of my sister, **Robin Granat**, and my mother, **Barbara Lightman**, by Sue Muslow.
- In honor of **Yair Weinstock**, by Yoel Finkelman
- In honor of my wife **Ashira**, an inspiring and strong woman who continuously emboldens others through her passionate dedication to Jewish teachings and values, by Josh Bucky Prizant.
- In memory of **Channah Rivah bat Dov Ber**, by Sharona and Nachman Rosenberg, and their family.
- In honor of a long and healthy life for **Bubby Wassosky**, by Shana and Nachum Wassosky.
- In memory of **Nana, Grandma, Safta, and Bubby**, who were strong women with big hearts, by the Levin family
- In honor of **Shoshanna Keats Jaskoll** and the amazing women of **Chochmat Nashim** who inspire me daily. They are the leaders we desperately need, doing vital work for Klal Yisrael. In the merit of their incredible work advocacy, bravery, and leadership, may we see miracles of positive change this coming year in all areas of our lives. By Tamar Becker Weisbrod.

הסימנים והמופתים של ראש השנה (או: למה מסתכלים אל האוכל שלנו לסימנים)

מאת מיכל טיקוצ'ינסקי

הרבנית ד"ר מיכל טיקוצ'ינסקי ראש בית המדרש לנשים בהיכל שלמה (מכללת הרצוג)

בפתח ספרו פרדוקסים, מתאר מקס נורדוי חוויית ילדות. בהיותו ילד הוא וחבריו היו משחקים מין משחק. אחד החברים היה משרבט על הדף נקודות, קוים וצורות קטנות אקראיות. חבר אחר היה צריך לצרף את הנקודות, הקוים והצורות לכלל תמונה וציור. הוא מתאר שהיה אחד מהם שהיה לו כשרון מיוחד, ואצלו הנקודות והקוים הפכו במהרה לאריה זועם, לפרה מלחכת עשב או לגרם מגרמי השמים. תמיד בכישרון רב ובלי שיהוי.

העיקרון שעומד מאחורי התיאור הזה הוא שגם חיינו מורכבים מאוסף נקודות, קוים וצורות. השאלה איך נסתכל עליהם ואיזו תמונה נתקבל מצירופם תלויה במידה רבה בפרספקטיבה האישית, ביצירתיות שלנו, בחוויה ובאישיות.

לעיקרון שיש בנו הכח לקבוע את פישרם של אירועים בחיינו יש מקור יהודי. דוד המלך מורה למשרתיו להוריד את שלמה בנו אל הגיחון (מלכים א, א, לג). התנאים למדו מכך שאין מושחים את המלכים אלא על המעיין כדי שתימשך מלכותם (הוריות יב, א; כריתות ו, א). המעשה הנקודתי של דוד צמח בפי התנאים להיות הלכה בהלכות מלכים. אך הגדילו האמוראים וקבעו כי מדובר בעקרון חיים. הם קבעו בהכללה כי "סימנא מילתא". כלומר שיש בסימנים שאנו עושים- ממשות. וכך בהמשך הגמרא מובאות כמה עצות מעשיות ליישום העקרון הזה. רב משרשיא מציע לבנו לגרוס על הנהר כדי ששמועתו תימשך וכיוב'. ואביי מוסיף:

"השתא דאמרת סימנא מילתא היא, (=כעת כשנאמר שסימן יש בו ממש) יהא רגיל איניש למיכל ריש שתא

קרא ורוביא, כרתי, סילקא ותמרי (=ירגיל עצמו לאכול בראש השנה קרא וכו'). מדברי אביי משמע שריבוי הפירות מעיד על שפע וטוב, ולפי גירסה אחת, עצם הבאתם לשולחן הוא סימן לשנה טובה פוריה ומבורכת.

האבודרהם מתאר שכבר בתקופת הגאונים קיבל המנהג הזה גוון נוסף. ואלו הוסיפו וכיוונו בכל אחד מן הפירות ברכה מיוחדת המתאימה לשמו של הפרי, בניגוד להצעה הכוללנית המתייחסת לעצם השפע שבריבוי הפירות ולהתבסמות מהם:

ובתשובת הגאונים כתוב וכן מנהג כל החכמים שמקריבין לפניהן בראש השנה טנא שיש בו דלועין ופול המצרי כרישין ושלקות ותמרים

ומניחין ידיהן על כל אחד מהן ומוציאין משמותם סימן טוב ואומרים על דלעת קרא יקרע גזר דיננו. ועל הפול רוביא ירבו זכיותנו

ועל הכרתי יכרתו שונאינו... (אבודרהם, סדר תפילת ראש השנה) מכאן ואילך פשט המנהג והתרחב וכבר בתקופת הראשונים אנו מוצאים בספרות המנהגים תיעוד לרעיונות מתחדשים של פירות וברכות ועד ימינו לא כלו החידושים והרעיונות בשפות השונות על פי המצלול. אלא שבמבט ראשון עומדים סימני ראש השנה בסתירה מוחלטת לנקודת המבט היהודית המתנגדת לכל "ניחוש", המבוססת על איסור מפורש מן התורה:

תנו רבנן: מנחש - זה האומר פתו נפלה מפיו מקלו נפלה מידו. בנו קורא לו מאחריו. עורב קורא לו, צבי הפסיקו בדרך, נחש מימינו ושועל משמאלו (סנהדרין סח, ב)

הסימנים והמופתים של ראש השנה

על פי הברייתא הזו, המבארת מהו ניחוש אסור, כל ניחוש וקישור בין מקרים שקורים לאדם לבין ההנחה שיש בהם סימן רע לבאות, הוא קישור אסור וכלול באיסור התורה של "לא תנחשו".

לכאורה, אין הבדל בין פרשנות של סימנים השליליים לפרשנות הסימנים הטובים. זה גם זה נראים כלקוחים מעולם המיסטיקה והכישוף. מדוע, אם כן, הותרו הסימנים הללו והאחרים נאסרו??

ואכן, במענה מסוים לשאלה זו קובע ר' יצחק שאנג'י, בעל בארות המים (המאה ה"ח, סלוניקי) במפורש כי יש להבחין בין סימן רע שהוא ניחוש אסור, לבין סימן טוב שהוא מותר "דבזכות [זה] אפשר שישתנה המזל" (הלכות ע"ז, פי"א).

הסבר אפשרי להבחנתו זו. הוא, שבפוגשו סימנים "רעים" האדם חש שהוא איבד את הבחירה החופשית וכאילו גורלו נחרץ, נוכח תחושות אלה הוא ישאר ברפיון ידיים, ובלי מוטיבציה לפעול ולתקן.

מאידך, יצירת הסימן הטוב מנוגדת תכלית הניגוד לרפיון הידיים, ויש בה דירבון לעשייה חיובית. יתכן שלכך רומז ר' יצחק כשהוא מוסיף "דבזכות אפשר שישתנה המזל". בעשיית סימנים טובים אדם מביע תקווה להיפוך, להזדמנות מחודשת, והדברים מעוררים את ליבו ומחשבותיו לעשות טוב.

המהר"ל בספרו באר הגולה מדמה את הסימנים למלאכת הנביאים שנצטוו לסמל במעשיהם כעין מה שיקרה בעתיד:

כי הדבר הזה הוא חכמה נפלאה, לעשות לגזירה עליונה דמיון וסימן למטה, כדי שתצא לפעל הטוב... כמו שתמצא שעשו הנביאים... ואין בזה ניחוש, רק הוא הכנה שתצא הגזירה לטובה... שעל ידי סימן תצא הגזירה לפעל הטוב. ודברים אלו נעימים ויקרים מפז, וכל חפצים לא ישוו בהם. (באר שני, פ"ז).

נראה שהמהר"ל מבטא משהו שהוא מעבר לתקווה ותחושה טובה המעודדת לעשייה חיובית. הסימנים לדעתו הם כלי של ממש לקליטת השפע והטוב. למעשה, מה שאומר המהר"ל מיתרגם בשפה שלנו למושגים של "חשיבה חיובית" כשהעקרון הוא שמי שחושב באופן מסוים יכול להשפיע על המציאות ולקבוע את העתיד. הוא יכול בעוצמה של התוויית כיוון לייצר מגמה ותנועה. האדם יכול לעורר את הטוב.

במושגים חסידיים הסימן הוא המחשבה, הוא הרעיון, הגילוי שסימן הוא מילתא משמעו שמחשבה מיתרגמת למציאות. שמחשבה היא הזרע המצמיח את הפעולה ושזה דרך העולם. השפעה על המחשבה היא חזרה לנקודת הראשית של המעשים כולם, והכוונתם לכיוון החיובי (ראו: בני יששכר, חודש תשרי, ב, יום הכסא).

ר' צדוק הכהן מלובלין מסיט את הדיון למקום אחר. הוא מעיר על כך שכל הסימנים נעשים על ידי אכילה דווקא, מתוך גירוי פיזיולוגי ולא זה המחשבות. ההשפעה של האוכל על האדם נלמדת עוד מפרשת בראשית כשהקב"ה אומר לאדם שלא לאכול מעץ הדעת. עובדה היא שאכילת הפרי הצליחה לשנות מהותית את האדם. מעקרון זה נגזרים כל איסורי האכילה והציוויים הייחודיים לעניין. יש מאכלים שהם מיוחדים לשבת ויש שמיוחדים לסעודת ערב יום כיפור או פורים, המאכלים, ריחותיהם ומראהם מסוגלים להטות את לב האדם, ובלי שנשים לב יש באוכל היכולת לעצב את מצב רוחו, לכונן את עמדתנו הנפשית ולכוון את הלב לעבודת ה' הנכונה והמדויקת. בתחילת השנה אנו עסוקים בהמתקת הדין, ועניין זה, כך מתברר, מתחיל באכילה של שמחה ובמתיקות המאכל (פרי צדיק, דברים, ראש השנה).

יהי רצון שתתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה!

סליחה מתהפכת

מאת אביטל גולד וולפסון

אביטל גולד וולפסון, בוגרת תואר ראשון פילוסופיה והגות יהודית ממרכז האקדמי שלם, ולומדת במכון למנהיגות הלכתית במדרשת לינדנבאום.

במשנה ביומא כתוב: "על עברות שבין אדם לחברו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חברו" (יומא ח, ט). כפרת האדם ביום הכיפורים, תלויה בסליחת חברו. אך בגמרא ר' יוסי בר חנינא ממהר להגביל את הדרישה הזו: "המבקש מטו מחבירו אל יבקש ממנו יותר משלש פעמים" (יומא פז ב). אם הנחת היסוד במשנה הייתה שאין לפוגע כפרה ביום כיפור מבלי מחילת חברו, ושעליו להמשיך ולבקש סליחה עד שיסלח לו, רבי יוסי מצמצם את הדרישה לשלוש פעמים בלבד. [1] דבריו של רבי יוסי עמומים במעט:

האם הוא אומר שאחרי שלוש פעמים אסור לחזור ולבקש, או שמא אומר שכבר אין חובה מצד הפוגע לנסות ולהתנצל ושוב? בין כה וכה, נראה רבי יוסי מציב בקדמת הבמה את היחסים הכוחניים שבין הפוגע לנפגע.

בעוד שבאופן אינטואיטיבי אנו רגילים לחלק את העולם לטובים ורעים, מסכנים ורשעים, פוגעים ונפגעים, רבי יוסי רומז לכך שתפקידים אלו יכולים להשתנות במהירות. עד כדי כך שאפילו מעמד בקשת הסליחה עלול לשמש כבמה לפגיעה נוספת. נדמה שרבי יוסי חושש שהנפגע ינצל לרעה את הסיטואציה, ויתעקש לא לסלוח לחברו ולאמלל אותו בכוונה תחילה. ועל כן הוא מגביל את כוחו של הנפגע, ומציב בפני הפוגע דרישות הגיוניות. האחריות לבקשת סליחה עדיין מונחת על כתפי הפוגע, אך לא לעולמים. גישתו של רבי יוסי אינה בהכרח סותרת את דברי המשנה שהרי אפשר לדייק ולומר "על עברות שבין אדם לחברו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חברו" ולא עד שיסלח חברו. האדם נמדד במאמץ והניסיון לפייס ולא בתוצאה. בהלכות תשובה אף הרמב"ם מזהיר מפני ניצול ציני של מעמד הסליחה:

אסור לאדם להיות אכזרי ולא יתפייס אלא יהא נוח לרצות וקשה לכעס ובשעה שמבקש ממנו החוטא למחל מוחל בלב שלם ובנפש חפצה. ואפלו הצר לו וחסא לו הרבה לא יקם ולא יטר. וזהו דרכם של זרע ישראל ולבם הנכון. אבל העובדי כוכבים ערלי לב אינן כן אלא (ועברתן) [ועברתו] שמרה נצח. וכן הוא אומר על הגבעונים לפי שלא מחלו ולא נתפייסו והגבעונים לא מבני ישראל המה. (הלכות תשובה ב, י)

לפי הרמב"ם אסור לאדם להיות אכזרי ולהקשות את ליבו לבקשת הסליחה. כלומר, גם הוא חושש שנפגע ינצל את כוחו לרעה. אך יש לתמוה, האם הגבלת בקשת הסליחה באה לשרת רק את הפוגע? הרי לא על כל פשע ניתן לסלוח, וגם אם ניתן - לעתים נדרש זמן ריפוי. במידה רבה בקשת סליחה חוזרת ונשנית עלולה להטריד ולהמשיך לפגוע. המפגש החוזר עם הפוגע רק מציף שוב את הכאב, ואף דורש ממנו תהליך ריפוי מיידי שאינו יכול לבצע. על כן אפשר לומר שדברי רבי יוסי באים להגן גם על הנפגע. ומרמזים לכך שלעיתים בקשת סליחה עלולה להחוות כמשהו תקופני, גם אם הכוונות טובות.

את היחסים הכוחניים שבין הפוגע לנפגע מדגימה הגמרא ביומא פז ע"א בסדרת סיפורים, שמתוכם מבצבץ מודל מעניין של סליחה: היפוך תפקידים. הסיפור הראשון הוא סיפור על רב ירמיה שפגע בר' אבא, והחליט ללכת לביתו לפייסו. הסיפור אמנם מסתיים בבקשת סליחה, אך לא לזאת שציפינו לה. בעת ששהה מתחת למפתן ביתו שפחתו של רב אבא שפכה עליו מים מלוכלכים מהחלון. רבי אבא ששומע מה שקרה יוצא לקראת אבי ירמיה ואומר לו "השתא צריכנא למיפק אדעתך" - עכשיו אני צריך לפייס אותך. [2] בסיפור זה הפוגע נהפך לנפגע. רבי ירמיה בא לפייס את רבי אבא, אך לבסוף רבי אבא הוא זה שמרגיש צורך לבקש סליחה מרבי ירמיה.

בסיפור השלישי בסדרה, מתואר היפוך תפקידים נוסף: מסופר על רב שנפגע בעבר משוחט. בערב יום כיפור, לאחר שהבחין רב שאותו שוחט לא בא לבקש ממנו סליחה, החליט ללכת אליו ולעוררו לתשובה. בדרך אליו פוגש רב בתלמידו רב הונא שמודע לצעד הבעייתי וכמעט אלים של רבו וחושש שיהיו להם תוצאות קטלניות. רב מגיע לבית השוחט שדוחה אותו על הסף ואינו מסכים לבקש סליחה. השוחט ממשיך בתהליך שחיטה. אך נהרג במקום מעצם שעפה בתהליך השחיטה.

סיפור הראשון הפוגע הופך לנפגע, ובסיפור השני הנפגע הופך לפוגע. סיפורים אלו מציגים מודל סליחה מתהפך, אך מה משמעותו? במבט ראשון נדמה שמדובר במודל פסימי בו הדרך למחילה כרוכה בעשיית עוול נוסף. הפוגע השפיל והחליש את חברו ורק שהם מחליפים התפקידים, מאזן הכוחות שב על מקומו ואפשר לסלוח. אין כאן אחווה ושלוש אלא שוויון ('תיקו') ולא משנה באיזה מחיר. אך במבט שני מודל מלמד זה אותנו על הדרך שבה ניתן לגשר על הפערים בין אנשים. היפוך התפקידים הוא הזדמנות להבנת האחר שעומד מולי. היא מעמידה את האדם בנעליו של זולתו ומאפשרת הצצה לעולמו. כפי שכתב הרב זקס בספרו "לא בשם האל":

התכונה היסודית של האדם היא שאינני יכול להרגיש את כאבו של האדם אחר. זהו מקורה של הנטייה האנושית לחלק את העולם בין אחים ובין אחרים... הדואליזם מחלק את האנושות לבני אור ובני חושך... לטובים ללא רבב לעומת רעים שאין בהם מתום... מכך שהחוויה המוסרית העמוקה היחידה שבכוחה לנצח את הדואליזם היא היפוך תפקידים... אין חוויה משנת חיים יותר ממציאת עצמך בצד השני...

הפוגע והנפגע נמצאים בשני צידי המתרס, ונדמה שאי אפשר לגשר בין השניים. שניהם כואבים וחווים רגשות עזים של עלבון, חרטה ועוד. היפוך התפקידים יוצר מצב שבו כל אחד טועם קצת מעולמו של האחר. הוא מגשר על הפער ומאפשר להגיע למצב של פיוס. רק כאשר נמצאים בצד הנפגע אפשר להבין את עוצמת הכאב, האכזבה וההשפלה שגרמנו, ורק כאשר אנו הופכים לפוגעים בעצמנו אפשר להבין עד כמה 'קל' לפגוע באחר, ואת תחושות האשם והחרטה המלווים את הפוגע. ובכך מתוך הבנה אמיתית של המקום של חברנו ניתן לסלוח באמת. מלבד זאת, סיפורים אלו מדגימים כמה ההגדרות של פוגע ונפגע, רשע ומסכן הן הגדרות זמניות.

הרי ברגע אחד כל הסיפור עלול להתהפך והתפקידים להתחלף. הרגשה עראית זו מאפשרת לאדם לצאת מעמדתו מהבוצרת ולנסות להבין את האחר. אין זה אומר שעל מנת לאפשר סליחה יש בכוונה להפך את התפקידים, אך מודל זה מרמז שפעמים רבות סיפור המריבה מורכב יותר, ופעמים רבות שני הצדדים קצת פוגעים וקצת נפגעים, כך שהתפקידים מתחלפים מעליהם. סליחה איננו מעשה פשוט. לא הבקשה של הפוגע, ולא המחילה של הנפגע. מודל זה מלמד אותנו שסליחה תלויה בהצצה אמיתית לעולם של מי שעומד מולנו.

בין ט"ו באב ויום כיפור

מאת תמר מאיר

הרבנית ד"ר תמר מאיר, ראש בית המדרש לנשים כולנה בגבעת-שמואל, וראש החוג לספרות במכללת גבעת וושינגטון.

"אמר רבן שמעון בן גמליאל: לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולין שלא לבייש את מי שאין לו. כל הכלים טעונין טבילה, ובנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים..." (משנה תענית ד, ח)

המשנה במסכת תענית יוצרת חיבור תמוה שאינו מובן מאליו, בין ט"ו באב לבין יום הכיפורים. חיבור כל-כך תמוה, שהוא גרם למפרשים שונים במשך הדורות לתהות האמנם זהו נוסח המשנה המקורי, שהרי לא יעלה על הדעת שביום הכיפורים, היום הקדוש ביותר בשנה, היו יוצאות בנות ירושלים לחולל בכרמים, ופונות אל הבחורים הצופים בהן.

ואולם אם חשבנו שהשמחה ביום ט"ו באב עשויה להיות מובנת מאליה – שכן המשנה מתייחסת למחול ולשמחת נישואים, והשמחה ביום הכיפורים היא זו שאמורה לעורר תהיה, הרי שהגמרא (תענית ל ע"ב) מתייחסת לכך בדיוק הפוך: "בשלמא יום הכפורים - משום דאית ביה (משום שיש בו) סליחה ומחילה, יום שניתנו בו לוחות האחרונות. אלא חמשה עשר באב מאי היא?"

הסיבה לשמחה ביום הכיפורים היא ברורה: זהו היום שבו סלח הקב"ה לישראל על עוונותיהם עוד במדבר, סליחה שבאה לידי ביטוי במתן הלוחות האחרונות. חז"ל מתייחסים כאן לסיבה היסטורית, שהרי ימים טובים נקבעו לציון אירועים שאירעו לישראל ביציאת מצרים ובמדבר. בזה הם מחברים את יום כיפור לסיבתיות המוכרת לנו ממועדים אחרים, סיבתיות שבנוגע ליום הכיפורים, לא מצויות במפורש במקרא.

בדומה לכך, יבקשו חז"ל למצוא גם את השורשים ההיסטוריים, עוד במדבר, של ט"ו באב: "אמר רב יהודה אמר שמואל: יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה. [...] רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: יום שכלו בו מתי מדבר [...] עולא אמר: יום שביטל הושע בן אלה פרוסדיות שהושיב ירבעם בן נבט על הדרכים, שלא יעלו ישראל לרגל, ואמר: לאיזה שירצו יעלו. רב מתנה אמר: יום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה. רבה ורב יוסף דאמרי תרייהו (שאמרו שניהם): יום שפסקו מלכרות עצים למערכה... אמר רב מנשיא: וקרו ליה יום תבר מגל..." (תענית, שם)

המחולות בט"ו באב אם כן, הם רק הביטוי לשמחה ששורשיה מוקדמים בהרבה. אם נתמקד בשורשים המדבריים של ט"ו באב ושל יום הכיפורים, הרי שהקשר ביניהם מתבהר והולך: שניהם למעשה ימים המביאים לידי ביטוי מחילה וכפרה על שני חטאי המדבר הגדולים: חטא העגל, וחטא המרגלים.

שני החטאים המהווים הפרה של הייעוד והברית היסודיים ביותר של עם ישראל – התורה וארץ ישראל. ועדיין, נראה שהביטוי לשמחה שונה מאוד בין שני הימים – מה למחולות בכרמים ולעינויי יום הכיפורים? כאן בא לעזרתנו המשנה, הרומז לקשר משמעותי ועמוק בין הימים. אחרי ההתייחסות לדבריהן של בנות ירושלים המחוללות, ולפסוקים המלווים אותם:

"ומה היו אומרות? בחור שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך. אל תתן עיניך בנוי תן עיניך במשפחה. (משלי ל"א) "שקר החן והבל היופי אשה יראת ה' היא תתהלל ואומר תנו לה מפרי ידה ויהללוה בשערים מעשיה"

במשנה מופיע פסוק נוסף, שלכאורה אינו קשור לדבריהן של בנות ירושלים, אלא מצוטט ונדרש בדרשת פסוקים הלוקחת אותנו למישור נוסף, ואל תקווה לגאולה ולבניין המקדש, שבה נחתמת מסכת תענית: "וכן הוא אומר (ש"ה"ש ג') צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו. ביום חתונתו - זו מתן תורה, וביום שמחת לבו - זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו אמן"

בין ט"ו באב ויום כיפור...

המשנה עוברת כאן מן המישור הפרטי, אל המישור הלאומי. מבנות ציון המחוללות בכרמים, לבת ציון ולמלך שלמה - מלך שהשלוש שלו. יום חתונתו הוא יום מתן תורה, זה שלרוב אנו מציינים בסיון, ואולם תחילת המשנה יכולה להציע לנו להסתכל לא על מתן תורה הראשון, כי אם על מתן תורה השני, יום שניתנו בו הלוחות האחרונים, המסמנים את הסליחה והכפרה על חטא העגל.

לאור זה מפרש בעל התפארת ישראל את דברי המשנה על המחוללות בכרמים כרומזים לכנסת ישראל והקב"ה, ונביא כאן מקצת מדבריו:

"דביו"כ התכוונו להקב"ה שנקרא בחור בשיר השירים כולו, דנאמר "בחור כארזים", "שא נא עיניך מה אתה בורר לך", רוצה לומר, איה אומה קדושה בעולם כאומה זו, "אל תתן עיניך בנו", דאף על גב שחטאו לפניך "תתן עיניך במשפחה", בניך בני בחוניך הם, בני אברהם יצחק ויעקב... "שלמה". זה הקדוש ברוך הוא שהשלוש שלו: "אמו". כנסת ישראל שהקב"ה קוראה אמו, משום שכח ישראל נמשל ככח אם שמבטלת גזירת בנה, אף שחלשה היא, כך אומר הקב"ה מי מושל בי, צדיק, שאני גוזר גזירה וצדיק מבטלה [מ"ק דט"ז ב']: "מתן תורה". שביו"כ נתנו לוחות האחרונות הכוללים כל התורה, ותו דכשנסלח אז חטאתם הוי ליה כאילו התחתנו עם הקדוש ברוך הוא כ"י מחדש: "בית המקדש". שנתחנך ביום כפורים בימי שלמה [כמועד קטן דף ט' א"]

יום הכיפורים הוא אכן יום חתונתו: יום של שיא האינטימיות שבין עם-ישראל והקב"ה, הבאה לשיא עוצמתה במקדש - שנחנך ביום הכיפורים, בקודש הקודשים שאליו נכנס הכהן הגדול רק ביום זה, ובו הכרובים שדמותם דמות זכר ונקבה ופניהם איש אל אחיו. קשר זה הוא מקור לשמחה עצומה.

התפארת ישראל בדבריו הנ"ל אומר שהשמחה ביום הכיפורים כל כך עצומה, עד שהיא מאפשרת לנו נימה של שמחה אפילו כשאנו מתוודים על עוונותינו בניגון המקובל:

"ונראה לי דמהאי טעמא נמי מנהג ישראל לשיר את ה'אשמנו' ביו"כ. והרי קינה מבעי ליה! אמנם הוא לרמז שכולם נתהפכו לזכיות, וראוי לשורר עליהם כעל זכיות"

לכאורה היינו אמורים לשיר את הוידי במנגינה של קינה, אלא שהאהבה והקשר בין הקב"ה לעמו כל-כך גדולים, עד שהוא מוחל להם על עוונותיהם, והופך אותם לזכיות, ואיך לא נשיר על כך?

לא היו להם ימים טובים לישראל כחמישה עשר באב וכיום הכיפורים.

ט"ו באב מתקן את חטאו של דור המדבר, את המאיסה בארץ חמדה, זו שהכניסה אליה מכוונת לבניית בית לה', מקום לשמו. יום הכיפורים מתקן את חטא העגל, את המאיסה בתורה, אבל גם מכניס אותנו באופן השלם יותר אל המקדש - מתוך אהבה, מתוך ברית עמוקה, מתוך קבלה ומחילה.

המחול בכרמים לוקח אותנו אל עבר המחילה.

"אבינו מלכנו שמע קולנו"
כי יהדות יפה יותר, כשנשים נשמעות

שנה טובה התשפ"ב